

Cezaevinin Ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi

Zahir KIZMAZ*

Özet: Bu makale, cezaevi ve hapsetmenin bireyleri ve toplumu suç işlemekten ne düzeyde caydırdığı sorunsalı üzerine odaklanmaktadır. Bununla ilintili olarak bir cezalandırılma biçimi olarak hapsetmenin ve dolayısıyla cezaevinin mahkumlar üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu çalışmada, cezaevinden salıverilen bazı suçluların yeniden suç işleme nedeni olarak “cezaevi alt-kültürü” faktörü irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede, suçluların sadece hapsedilmeleri veya cezaevine kapatılmalarının, suçlular üzerinde istenilen veya beklenen düzeyde caydırıcı bir işlev görmediği ileri sürülmektedir. Sonuç olarak; cezaevine alternatif olarak yeni yaklaşımların geliştirilmesi, toplumda cezalandırma politikalarına ağırlık verilmesi, secici bir tutuklama politikası ile sadece azıllı suçluların hapsedilmelerinin sağlanması ve suçluların cezaevine kapatılmaları ile birlikte rehabilitasyon çalışmalarının da bu sürece eşlik etmesi gerekliliğinin önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hapsetmenin caydırıcılığı, cezaevi alt-kültürü, cezaevi alternatifi yaklaşımlar, rehabilitasyon çalışmaları

The Effect of Prison And Imprisonment on Preventing The Crime

Abstract: This article focuses on what level the prison and imprisonment deter the individuals and the society from committing crime. The effect of imprisonment as a sort of punishment and so, the effects of the prison on the prisoners is discussed. In this study, it is particularly tried to determine through “prison sub-culture” why some of the released prisoners commit crime again. From this aspect, only imprisonment does not effectively have an deterring role on the criminals. Finally, the new approaches being developed, giving more importance to the punishment policies in the society, maintaining only the persistent criminals to being sent to prison with a selective incarceration policy, and the rehabilitation programmes in the prison are emphasized as an alternative to the prison.

Keywords: Deterrence of imprisonment, prison sub-culture, alternative approaches to prison, rehabilitation programmes

GİRİŞ

Suçun engellenmesi veya kontrol altına alınmasında öne çıkan kurumlardan biri hiç kuşkusuz cezaevidir. Diğer bir ifade ile cezaevi veya hapisane, günümüzde suçla mücadele etmenin en etkili araçlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle cezaevinin en belirgin özelliğinin, suç işleyen bireyin cezalandırılmasını sağlayan kurumsal bir işlevselliğe sahip olmasıdır denilebilir. Benzer biçimde, suçluların kapatılma yoluyla cezalandırılmalarını tanımlayan hapsetme cezası da, bireyleri suç işlemekten caydırmada en geniş ve etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu çerçevede cezalandırma, hapsedme, göz altı, şartlı tahliye, cezaevi sistemi v.b unsurlar bireyleri suç işlemekten caydırmak için geliştirilmiş uygulamalar olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, özellikle suçla mücadele kapsamında; cezaevinin veya hapsedmenin, bireyleri suç işlemekten ne düzeyde alıkoyduğu/engellediği sorunsalı irdelenmektedir.

Gelişmiş batı ülkelerinde cezaevi gerçekliği önemli çalışma konuları arasında yer almaktadır. Cezaevlerinin işlevi, uzun veya kısa süreli hapis cezası, cezaevinin caydırıcılığı, rehabilitasyon faaliyetleri, hapishane türleri ve koşulları ile yeniden suçluluk v.b konular üzerine odaklanan araştırmalara ilişkin zengin bir literatürün varlığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Ülkemizde ise cezaevleri ile ilgili yapılan araştırmaların sayısı oldukça azdır¹. Bu nedenle bu araştırma, cezaevinin suçlular üzerindeki caydırıcı rolünü tartışma çerçevesinde kuramsal bir katkı yapmayı hedeflemektedir.

Cezaevlerinin, bireyleri yeniden suç işlemekten caydırmak ve suç işleme eğilimine sahip olan bireyleri suç işlemekten engellemek gibi bazı temel işlevleri vardır. Ancak, cezaevinden tahliye olan bazı suçluların tekrar suç işledikleri bilinen bir gerçektir. Bu araştırmanın temel problemini, suçlulukla mücadelede etkili formel kurumlardan biri olan cezaevinin bazı suçluları yeniden suç işlemekten neden caydıramadığı konusu oluşturmaktadır. Bu temel araştırma problemi ile ilintili olarak caydırıcılık açısından cezaevi koşullarının nasıl olması gerektiği sorunu ele alınacaktır. Burada, mahkumların cezaevlerinde iyi koşullarda tutulmalarının veya geniş haklara sahip olmalarının mı yoksa cezaevi koşullarının ağırlaştırılmasının mı suçlulukta daha çok caydırıcı olduğu sorunsalı tartışılacaktır. Bundan ayrı olarak araştırma sorunsalı ile ilintili olarak bu makale boyunca yanıtı aranan temel sorulardan bir kaçışu şekilde belirtilebilir: Cezalandırma biçimi olarak hapsedme, bireyleri suç işlemekten caydırabilmekte midir? Nasıl bir cezalandırma biçimi, bireyleri suç işlemekten daha çok caydırılabilir veya tekrar suç işlemelerini engelleyebilir? İşlediği suçtan veya suçlardan dolayı cezaevine kapatılan suçluların, cezaevinden tahliye edildikten sonra yeniden suç işlemelerinde, cezaevinin yapısına ilişkin hangi faktörler etkili olmaktadır? Suçluların cezaevlerinde ıslah edilmeleri veya topluma uyum sağlayacak şekilde iyileştirilmeleri mümkün müdür? Cezaevine alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlar nelerdir? Son olarak, suçla etkili bir mücadele için, nasıl kriminal bir adalet politikası oluşturulmalıdır?

Araştırmanın temel varsayımını ise, suçlu bireylerin kendi aralarındaki etkileşim düzeylerini artırıcı bir imkanı yaratmış olması ve bünyesinde

¹ Burada İçli ve Ögün (1999) tarafından gerçekleştirilen, "Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz" adlı çalışma, bu konuda sosyolojik açıdan bir ilk olarak görülebilir.

suçlu bir kültürü barındırması açısından cezaevlerinin, kriminal bir ortam olduğu ve dolayısıyla bireyleri sadece cezaevlerine kapatmakla suçlulukla mücadele edilemeyeceği tezi oluşturmaktadır. Bununla ilintili olarak burada cezaevinin bu kriminal yapısının ancak çok etkili bir biçimde ve uzman bir ekip tarafından yürütülecek rehabilitasyon çalışmaları ile kısmen giderilebileceği ileri sürülebilir.

CEZAEVİ VE HAPSETMENİN FONKSİYONLARI

Suçluların cezalandırılmalarının bir yolu olarak hapsedilme uygulamalarının, genelde 19. yüzyılın başlarından itibaren yaygınlık kazandığı ileri sürülmektedir. 19.yüzyıldan önceki dönemlerde bazı Avrupa kentlerinde belirli sayıda hapishanenin var olduğu belirtilmekle birlikte söz konusu bu hapishanelerin günümüzdeki hapishanelerin işlevselliği ile karşılaştırılmayacak düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu hapishaneler o dönemlerde, sadece bazı sarhoşların ayılması veya idama götürülecek bazı suçluların idamı için birkaç gün için tutulduğu yerler olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, önceki dönemlerde bir hapishane disiplininin gelişmediği söylenebilir (Giddens, 2000:197-198). Aslında günümüzdeki hapishane biçimini önceki dönemlerden farklılaştıran sadece hapishane disiplininin gelişmemişliği değil, aynı zamanda günümüzde bazı ülkelerde cezaevlerinin sahip olduğu personel sayısı, yönetimi, bütçesi, iş olanakları ve nüfusu gibi özellikler açısından giderek büyüyen bir sektöre dönüşmüş olmasıdır.

19. yüzyıla kadar suçlular, genelde; zincire vurulma, kamçılanma, kızgın demirlerle dağlanma veya idam edilme şeklinde cezalandırılmaktaydılar. Ancak daha sonraki dönemlerde, suç işleyen bireylerin özgürlükten yoksun bırakılmalarının suçla mücadelede daha etkili sonuçlar ortaya koyacağını ileri süren reformcuların istekleri ve savları doğrultusunda hapishane eksikliğini yeni cezalandırma sistemleri geliştirilmiştir (Giddens, 2000: 198; ayrıca cezaevinin gelişimsel tarihi açısından daha ayrıntılı bir çalışma için bkz. Demirbaş, 2005: 3-40).

Cezalandırma, insan uygarlığı kadar eski olmasına rağmen, hapsedmenin standart bir biçim kazanması ancak 17. yüzyıldan sonra mümkün olabilmektedir. Hapsedmenin önde gelen amaçları; bireyi ve toplumu suç işlemekten caydırmak (deterrence), suçluyu hapsedmekle suç işleyebilme fırsatını engellemek (incapacitation), işlediği suçtan dolayı misillemeye bulunmak (retribution) ve suçluyu iyileştirmek (rehabilitation) olarak belirtilebilir (bkz. Kifer v.d., 2003).

Glaser, suçlulara yönelik ıslah çalışmalarının tarihsel süreç içerisinde öğe alma, hapsedme ve reformasyon sürecinden geçerek günümüzde dördüncü bir aşama olarak suçluları toplumla yeniden bütünleştirme aşamasına

geldiğini belirtmektedir (aktaran İçli ve Ögün, 1999:50). Ancak günümüzde cezaevlerinde, cezalandırıcı olmayan yaklaşımların diğer bir deyişle insancıl tutumların/eğilimlerin öne çıkmaya başlaması/benimsenmesi veya uygulanması yakın dönemlerde gerçekleşmiştir.

Othmani (2003:45), hapishanenin insanileştirilmesi veya hapishanenin bir cezalandırılma yeri olmaktan çok, suçluların topluma kazandırılma ve yeniden toplumsallaştırma yeri olması gerektiği düşüncesinin, 1945’li yıllardan sonra yeşermeye başladığını veya gün ışığına çıktığını belirtmektedir. Ancak, bu yaklaşımların, kriminal adalet politikasının vazgeçilmez bir unsuru olarak benimsenip cezaevlerinde uygulanmaya başlanmasının daha yakın dönemlere rastladığı söylenebilir.

Gelişmiş batı ülkelerinde, suçluların cezalandırılmalarından çok ıslah edilmeleri yönünde giderek artan bir eğilim dikkat çekmekle (Toby, 1971:108) birlikte bazı dönemlerde, suçlulara yönelik sert ve radikal tutumların benimsenip uygulandığı da bir gerçektir. Diğer bir deyişle, her ne kadar çağdaş toplumlarda cezaevlerinin bir cezalandırma ve intikam almanın ötesinde tedavi veya ıslah edici faaliyetlerin yoğunluklu olarak sürdürülmesi gerektiği mekanlar olarak görülmesi gerektiği ifade edilse de, belirli dönemlerde, cezaevindeki mahkumlara yönelik tutumun iyileştirici olmaktan çok cezalandırıcı niteliğinin daha ağır bastığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde, kriminologlar arasında da cezaevlerinde suçlulara yönelik nasıl bir politikanın izlenmesi gerektiği hususu sıklıkla tartışmalara konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Cezaevinde mahkumlara yönelik nasıl bir eylem stratejisinin benimsenmesi gerektiği konusundaki perspektifler genel olarak iki genel başlık altında ele alınabilir. Birinci yaklaşım, suçlulara yönelik tutumun katı/acımasız olması gerektiğini öngörmekte ve dolayısıyla cezalandırmayı merkeze alan bir nitelik arz etmektedir. İkinci yaklaşım ise, birinci yaklaşımın aksine, suç işleyenlere daha hoşgörülü bir tutumun takınılması gerekliliği ileri sürülmekte ve bu sebeple de bu yaklaşım, rehabilitasyon çalışmalarının önemini vurgulamaktadır. Bu iki temel yaklaşım; cezaevlerinin, cezalandırıcı mı yoksa ıslah edici kurumlar mı olduğu noktasında yaşanan farklı bakış açılarının/tartışmaların bir uzantısı niteliğindedir.

Aslında cezaevinin fonksiyonlarına ilişkin bu farklı yaklaşımlar, bireylerin niçin suçlu hale geldikleri yönündeki açıklamalarla da yakından ilintilidir. Kriminalitenin bireylerin içinde buldukları olumsuz veya dezavantajlı pozisyonlarından kaynaklandığını ileri süren bazı kriminologlar, suçluların cezalandırılmalarından çok ıslah edilmelerini savunmaktadırlar. Çünkü bu kriminologlara göre, birey suç işlemeye toplumsal unsurlar veya sorunlar tarafından sürüklenmiştir. Cezaevinin amacı bu nedenle, suçlu bireyleri

iyileştirip yeniden topluma kazandırmak olmalıdır. Bireyin rasyonel ve bilinçli bir tercih ile suç işlediğini varsayan diğer yaklaşım da, bireyin cezalandırılması gerektiğini ve dolayısıyla da cezaevinin temel fonksiyonun cezalandırma olduğunu ileri sürmektedirler.

Suçlulara yönelik tutumun katı ve acımasız olması gerektiğini ileri süren yaklaşım, cezaevinin fonksiyonunu büyük ölçüde cezalandırma ile sınırlamaktadır. İşledikleri suç eyleminden dolayı gerek suç mağduru gerekse de toplumdaki diğer bireyler tarafından suçluların cezalandırılmaları yönündeki beklentilerinin, bu yaklaşımın temel dayanaklarından birini oluşturduğu bir gerçektir. Örneğin tecavüze uğramış veya gasp edilmiş bir mağdurun veya toplumun diğer bireylerinin en büyük amacı, bu eylemi gerçekleştirenin/gerçekleştirenlerin ağır bir biçimde cezalandırılmasıdır. Suçluların cezaevlerinde ağır koşullara tabi tutulmalarını öngören yaklaşım, misillemeci (retribution) görüş olarak nitelendirilmektedir. Hiç kuşkusuz bu yaklaşımın temelinde, suçlunun suç davranışını bilinçli, rasyonel bir irade ile gerçekleştirdiği ve dolayısıyla işlediği suç eyleminden dolayı sorumlu olduğu düşüncesi yatmaktadır.

Hapsetmenin veya cezai yaptırımların amacının, bu iki yaklaşımdan (cezalandırılma mı ıslah edilme mi) hangisi olması gerektiğine ilişkin tartışma günümüzde de devam etmektedir. Bu tartışma önemli ölçüde, bu yaklaşımlardan hangisinin suçu engellemede daha etkili olduğu sorununa verilen yanıtla ilintili görünmektedir. Bu sebeple, suç oranlarının azaltılmasında veya bireylerin yeniden suç işlemelerinin engellenmesinde bu iki yaklaşımdan hangisi daha etkilidir? Hiç kuşkusuz bu sorunun yanıtı oldukça kompleks bir nitelik arz etmektedir. Çünkü, hapsetme veya cezaevinin fonksiyonları ile suçtan cayma arasındaki ilişki üzerine odaklanan araştırmaların bulguları her zaman birbirleriyle örtüşmemektedir (bkz. DeFina ve Arvanites, 2002: 637).

FORMEL CAYDIRICI BİR UNSUR OLARAK CEZAEVİ

Cezaevinden tahliye edilen bazı suçluların yeniden suç işleyip cezaevine döndükleri bir gerçektir. Bu durum bazı suçlular açısından cezaevinin, caydırıcı bir işlevi yerine getiremediğini veya cezaevindeki ıslah çalışmalarının yetersiz/başarısız olduğunu akla getirmektedir. Özellikle mükerrer suçluluk/sabıkalılık oranının gelişmiş ülkelerdeki yüksekliği, cezaevinin suçluluktaki caydırıcı rolünün tartışılmasına yol açmaktadır.

Livingston (1996: 503), mükerrer suçluluğa ilişkin gerçekleşen oranın, cezaevinin iyi bir spesifik caydırıcı olmadığını kanıtı olarak görülebileceğini belirtmektedir. Çünkü onun belirtimiyle, cezaevine gönderilen suçluların önemli bir oranı (% 60'ı) daha önceden de cezaevinde

bulunan suçlulardır. Bu durum, cezaevinden tahliye edilen/salıverilen çoğu mahkumun, yeniden cezaevine dönmeleri ile sonuçlandığını göstermektedir (% 40)². Ayrıca Giddens (2000: 199) de, İngiltere’de hapis cezasını çektikten sonra salıverilen bütün erkeklerin % 60’tan fazlasının, ilk suçlarından sonraki dört yıl içerisinde yeniden suç işledikleri ve bu nedenle tutuklandıklarını belirtmektedir. Dahası, suç eylemlerine geri dönenlerden bazılarının da yakalanmadığı göz önüne alındığında, yeniden suç işlemeye ilişkin gerçekleşen oranın daha yüksek olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Hapsetmenin veya cezaevinin caydırıcılığı, genel ve özel/spesifik caydırıcı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel caydırıcılık, cezaevinde hapis cezası alan bireylerin cezaevinden çıktıktan sonra yeniden cezaevine düşmemek için suç işlemekten kaçınmalarını ifade etmektedir. Genel caydırıcılık ise, suç işleyenlerin hapis cezasına çarptırılmalarının, toplumdaki diğer bireyleri veya suça eğilimli olan insanları korkutarak suç işlemekten vazgeçirmelerini tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, toplumda suç işlemeye eğilimli olan bazı bireyler, suç işlemleri durumunda diğer suçlular gibi cezaevine gönderilecekleri veya hapsedilecekleri yönünde duyacakları korku veya endişe onları suç işlemekten caydırabilmektedir.

Cezaevinin veya hapsetmenin caydırıcılığı konusuna odaklanan araştırmalara bakıldığında, cezaevinin/hapsetmenin genel caydırıcılık özelliğinin daha etkili olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, hapsetme veya cezaevi olgusu, suç işlememiş bireyler üzerinde daha caydırıcı bir etkide bulunmaktadır. Örneğin Giddens, hapishanenin caydırıcı işlevi konusunda şunları belirtmektedir: “Hapishanelerin, tutukluları ıslah etmekte pek başarılı görünmüyorlarsa da, insanları suçtan uzak tutmayı başarıyor olmaları olanaklıdır. Hapishane yaşamının kötülüğü, bizzat hapiste yatanları suçtan caydıramasa da, ötekileri bundan alıkoyabilir. Burada, hapishane reformcularının karşısında, hemen hemen çözümsüz olan bir sorun bulunmaktadır. Hapishaneleri özenle kötü yerler haline getirmek, olasılıkla potansiyel suçluları caydırmaya yardımcıdır; ne ki bu da, hapishanelerin ıslah etme hedeflerini gerçekleştirmelerini oldukça güçleştirmektedir. Ancak hapishane koşulları daha az kötü hale geldikçe, hapsetmenin caydırıcı etkisi de daha az olacaktır” (Giddens, 2000: 199). Giddens, benzer biçimde, hapishanelerin önde gelen amaçlarının başında; belirli bir zaman diliminde suç işlemiş olan bireylerin topluma yeniden uyum sağlayacak şekilde hazırlamak olduğunu ancak, yapılan araştırmaların bu gerçeği doğrulamadığını ileri sürmektedir (Giddens, 2000: 198- 199). Giddens bu

² Livingston’e göre, bu iki farklı oran veya istatistiki bilgi (% 40 ile % 60), sabıkalıların ölçen farklı ölçüm biçimlerinden kaynaklanmaktadır ve bu nedenle bu oranlar bir çelişki oluşturmaz.

ifadeleri ile hapishanenin spesifik/özel caydırıcı işlevinden çok genel caydırıcılık işlevinin daha etkili olduğu hususuna dikkat çekmektedir.

Kury ve arkadaşları (2003:143-144) da, hapsetmenin caydırıcı etkisinin çok az kişi üzerinde ve dolayısıyla sınırlı olduğunu belirterek, hapsetmenin kriminojenik etkisinin daha etkili olduğunu ileri sürerek bir anlamda, hapsetmenin suçlular arasında suç eğilimliğini veya mükerrer suçluluğu arttırdığını belirtmiş olmaktadır. Çünkü onlara göre, suçluların hapsedilmeleri aynı zamanda onların kriminojenik bir çevreye gönderilmeleri/atılmaları anlamına gelmektedir. Ayrıca onlara göre, hapsetme süresinin uzunluğu da genelde mükerrer suçluluğu artırıcı etkide bulunurken, kısa süreli hapsetme ise yeniden suç işlemenin etkisini azaltıcı bir yönde fonksiyon görmektedir (Kury v.d: 2003:144). Livingston (1998: 503-504) de, cezaevinden tahliye edilen 4000 mahkum üzerinde yapılan bir araştırmanın bulgularından söz etmektedir. Söz konusu bu araştırmaya göre, örneğin soygun v.b suçlardan uzun süre cezaevinde tutuklu kalan mahkumlar ile cezaevinde daha kısa süreli bir tutukluluk yaşayanların birbirleriyle mukayese edilmesi sonucunda, cezaevinde daha uzun bir tutukluk süresi yaşamış mahkumların daha çok kriminal bir yapı kazandıkları tespit edilmiştir.

Silberman da, suçluları toplumdan ayırmanın diğer bir deyişle onları cezaevine koymanın suç üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, suç işlemenin engellenmesinin yolu olarak suçluya daha fazla ceza vermek iyi bir çözüm değildir. Ancak yine de suçluların özellikle cezaevinde tutuldukları süre boyunca –cezaevi personeli ve diğer mahkumlara yönelik işleyebilecekleri suçlar dışarıda tutulmak kaydıyla- en azından yeni suç işleme fırsatları olmayacaktır. Greenberg, Dine, Dinitz Conrad gibi bazı kriminologlar da, çok sayıda hükümlünün cezaevine hapsedilmesinin, sokak suçlarının sayısında bir miktar azalmaya neden olabileceğini belirtmektedirler. Onlar, özellikle organize suçları işleyen çetelerin elemanlarından birinin yakalanmasının, çetenin diğer elemanlarını suç işlemekten alıkoyamadığını ve yeni üyelerle suç işlemeye devam ettiklerini iddia etmektedirler (aktaran İçli ve Ögün, 1999:39-40).

Foucault ise cezaevlerini, gözetleme kurumları olarak nitelendirmektedir. O, hapishane üzerine yaptığı çalışmalarda hapishanelerin, suçluları namuslu bireyler haline getirmenin aksine, onları daha çok suça eğimli kıldığını ileri sürmektedir. Ona göre; “hapishane, suça eğilimli kişi imalathanesiydi; suç işlemeye eğilimli olmanın hapishane yoluyla üretilmesi hapishanenin yenilgisi değil başarısıdır, çünkü hapishane bunun için yaratılmıştı. Hapishane suçun tekrarına olanak tanır, çok profesyonelleşmiş ve kendi içine sıkı sıkıya kapalı suça eğilimler grubunun oluşmasını sağlar” (Foucault, 2003:83). Foucault hapishanelerde yürütülen ıslah/rehabilitasyon

çalışmalarının da hedeflediği amaçları gerçekleştirmediğini ileri sürmektedir. O, “etki daha ziyade tersinedir ve hapisane, daha ziyade suç eğilimli davranışlara yöneltir” (2003:254) demektedir.

Dekeseredy ve Schwartz (1996: 455) da, cezaevlerinin suçu engellemenin çok etkili bir aracı olmadığını belirtmektedirler. Onlar, gençlerin çoğunu cezaevine kapatmanın suçlarda büyük bir olasılıkla sadece % 5 veya buna benzer bir oranda bir azalmayı sağlayabileceğini belirtmekle birlikte, cezaevlerinin suç işleyen bireyler açısından durumu daha da kötüleştirebilecekleri iddiasında bulunmaktadırlar. Onlara göre, bazı insanların salıverildikten sonra suç işlememelerine karşın çoğu suçlu, özgür kaldıktan sonra en az bir kez daha tutuklanmaktadırlar.

Bu yaklaşımların yanı sıra konuya ilişkin yapılmış bazı araştırmaların da, hapsedmenin suçlulukta caydırıcı bir işlevi gördüğü yönünde bulgular ortaya koyduğu bir gerçektir (bkz. DeFina ve Arvanites, 2002: 637; Devine , Sheley ve Smith, 1998; Cohen ve Land, 1987).

Yukarıda belirtilen, cezaevinin veya hapsedmenin bireyleri yeniden suç işlemekten caydırmadığı ve dahası bazı bireyleri suça daha çok eğilimli kıldıkları yönündeki tespitler, cezaevinin veya hapsedmenin caydırıcılığını tartışılır hale sokmaktadır. Cezaevi, bireyleri suç işlemekten niçin alıkoyamamaktadır? Bu sorunun yanıtını kuramsal açıdan özellikle ayırıcı birleşenler ve etiketleme teorilerinin varsayımlarından hareketle kısmen açıklamak mümkündür. Sutherland (1939, 1947) tarafından formüle edilen ayırıcı birleşenler kuramı, suçluluğu önemli ölçüde, bireylerin kriminal değer ve normlar ile olan temasları diğer bir deyişle, sosyal etkileşim kalıplarıyla ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşım esas alındığında, cezaevlerini kriminal içerikli sosyal etkileşim kalıplarının en çok gerçekleştiği mekanların başında geldiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede; sürekli suçlu değer ve kalıplarla etkileşim içerisinde bulunan mahkumların suçluluk yapılarının, cezaevlerinde daha çok pekiştiği sonucu çıkarılabilir. Ancak Sutherland, sadece suçlularla bir araya gelme koşulunu, suçlu davranışının oluşması için yeterli görmemekte; suçun oluşumunda, kriminal bireylerle olan ilişkinin sıklığı, süresi, önceliği ve yoğunluğu gibi unsurlarının önemine de dikkat çekmektedir. Bu husus, cezaevinde bulunan bireylerin kendi aralarındaki ilişki sıklıkları ve yoğunluklarının farklılık arz edebileceğini ve dolayısıyla cezaevlerindeki bireylerin, kriminal eğilimlerinin aynı olamayacağı anlamına gelmektedir. Görüldüğü gibi; ayırıcı birleşenler kuramı, bireyin suçlu yapısını, çevresel bir bağlamda gelişen ilişkisel nitelik ve nicelik biçimi ile açıklamaktadır.

Etiketleme kuramı da, bireylerin suçlu olarak etiketlenmelerinin onların davranışları üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu sorunsalı ile ilgilenmektedir.

Bu kuramın önde gelen temsilcilerinde biri olan Lemert, sapmayı ikiye ayırmaktadır. Birincil ve ikincil sapma. Lemert (1951), bireylerin gerçekleştirdikleri ilk norm ihlalinin yani birincil sapmanın, bireyin suçlu bir kimlik edinmesini sağlayıcı bir sapma niteliğini taşımadığını dolayısıyla bu sapmanın geçici bir özellik arz ettiğini ileri sürmektedir. Ona göre, bireylerin gerçek suçlu bir kişilik kazanmaları, ikincil sapma ile mümkün olmaktadır. Bu anlamda, ikincil sapma bireyin sosyal normlara olan tepkisini pekiştirici yönde bir etkide bulunmaktadır. Bu perspektif ışığında bakıldığında, cezaevleri, bireyler açısından aynı zamanda etiketlenmelerini sağlayan bir kurum işlevini de görmektedir. Dolayısıyla etiketlenen birey, cezaevinden çıktuktan sonra yeniden suç işleme eğilimi sergileyecektir.

Gerek ayrı birleşenler ve gerekse de etiketleme kuramı perspektifleri açısından bakıldığında, cezaevleri kriminojenik mekanlar olarak görülmektedir. Bu anlamda cezaevleri, mahkumların kriminal teknikleri, tutumları ve değerleri öğrendikleri yerler olarak dikkat çekmektedir. Bu sebeple mahkumlar cezaevinden salıverildikten sonra, birlikte oldukları insanlarla aynı şekilde yeniden suç işleyebilmektedirler. Burada, bireylerin yeniden suç işlemelerinde cezaevinde deneyimledikleri alt-kültür olgusu karşımıza çıkmaktadır.

CEZAEVİ ALT-KÜLTÜRLERİ VE MÜKERRER SUÇLULUK

Her şeyden önce, cezaevi koşulları ve cezaevinde var olan suç alt-kültürü yeniden suç işleme veya mükerrer suçlulukta son derece önem arz etmektedir denilebilir. Cezaevindeki mahkum alt-kültürü, bazı suçluların ıslah edilmelerini veya toplumsal öngörüler ekseninde yeniden sosyalleştirilme olasılıklarını azaltmaktadır. Dahası, cezaevi bünyesinde deneyimlenen bu alt-kültür, bireylerin ıslah edilme çabalarını güçlendirmekte veya engellemektedir. Bu durum da, mahkumların suçluluk eğilimlerinin daha da güçlenmesine yaramaktadır. Bu nedenle mahkumların, tahliye sonrası yeniden suç işleyip işlemeyecekleri, bu alt-kültüre olan katılım ve bağlılık düzeyleriyle alakalı olarak kısmen açıklamak mümkündür.

Cezaevindeki alt-kültür, mahkumlar arası sosyal ve güç ilişkilerini belirlemede etkili olmaktadır. Diğer bir deyişle, cezaevlerinde de, bireyler arası ilişki ve davranış kalıplarını düzenleyen/belirleyen bir kültürün olduğu gerçektir. Bu kültür aynı zamanda, suçluların cezaevi yönetimi ile nasıl bir ilişkiye gireceklerini, anlamadıkları veya sorunlu gördükleri bireylerle nasıl bir ilişki geliştireceklerini, günlerini nasıl geçireceklerini, sorunlarının üstesinden nasıl geleceklerini, olumsuz koşulları nasıl tolere edeceklerini önemli ölçüde belirlemektedir. Bu nedenle cezaevlerini, kendine özgü gelenekleri, normları, dili ve rolleri olan bir sosyal birim olarak tanımlamak mümkündür. Cezaevindeki sosyal yaşamı ve suçluluk potansiyelini etkileyen cezaevi veya mahkum alt-kültürü bu sebeple bazı kriminologlar tarafından bir araştırma konusu olarak incelenmiştir.

Cezaevi kültürü alanında yaptıkları araştırma ile haklı bir üne sahip olanlardan başında Clemmer gelmektedir. Clemmer klasikleşmiş çalışması olan “Cezaevi Topluluğu” (The Prison Community, 1940) adlı araştırmasında, cezaevindeki alt-kültürü ve sosyal yaşamı ele almaktadır. Clemmer bu çalışmasında özellikle “mahkumlaşma” sürecini temel bir ilgi konusu olarak irdelemektedir. Clemmer, “mahkumlaşma” (prisonization) kavramını, mahkumların cezaevindeki alt-kültüre adapte olma veya söz konusu kültüre asimile olma süreçlerini tanımlamak için kullanmaktadır. Diğer bir deyişle Clemmer, mahkumlaşma kavramı ile cezaevine yeni giren suçluların cezaevi topluluğundaki yaşam tarzlarını (normları, ilişki biçimleri, dilleri, statüleri, öykünme biçimleri, davranış biçimlerini v.b) öğrenme sürecini tanımlamaya çalışmaktadır. O, cezaevine giren suçlunun belirli bir süre içerisinde cezaevinde var olan kültüre adapte olduğunu ve o kültürünü, dilini, kodlarını ve davranış kurallarını içselleştirdiğini belirtmektedir. Ona göre, cezaevine giren bireyin, cezaevindeki alt-kültürü yüksek düzeyde içselleştirmesi/pekiştirmesi ise, cezaevinden çıktıktan sonra onun yeniden suç işleme olasılığını arttırıcı bir etkide bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, cezaevinde bulunan mahkumun, var olan alt-kültürü güçlü bir biçimde içselleştirmesi, onun cezaevi sonrası toplumsal yaşama adapte olma olasılığını azaltmakta ve dolayısıyla bu mahkumlaşma düzeyi, tahliye sonrası yeniden suçlulukta etkili bir gösterge olarak dikkat çekmektedir (Clemmer, 1970: 479 - 483).

Clemmer, cezaevindeki suçluların enformel bir grup oluşturduklarını belirtmektedir. Bu sebeple mahkumlar arasında var olan; moral, duygusal birlik ve dayanışma olgularına dikkat çekerek bu birlikteliği suçluluk açısından kritik eder (bkz.Clemmer, 1970:423-428). Adler v.d. (1995: 489) de, cezaevinde yaşayan suçluların, aynı fiziksel mekanı paylaştıkları için, gönüllü veya istekli olarak gerçekleştirilmemiş olmasına rağmen, bir sosyal grup oluşturduklarını belirtmektedirler.

Clemmer (1970:480-481), mahkumların cezaevindeki kalıp ve değerlerden etkilenme derecelerinin/düzeyinin farklılık arz ettiğini belirtmektedir. Ona göre, bireyin mahkumlaşma düzeyinin, düşük ve yüksek olmasını belirleyen bazı koşullar bulunmaktadır. Clemmer, az veya düşük düzeydeki mahkumlaşma olgusunu belirleyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Kısa süreli tutukluluk,
2. Ceza yaşamı öncesindeki olumlu ve sosyalleşmiş ilişkiler tarafından belirlenen istikrarlı veya dengeli (stable) bir kişilik,
3. Cezaevi dışındaki kişilerle olumlu ilişkilerin devam etmesi,
- 4.Diğer insanlarla ortak yaşamın gerektirdiği bir dengede ilişkileri sürdürmek ancak cezaevindeki temel veya kısmi grupla bütünleşmeyi red etme,

5. Cezaevindeki mahkumların dogmalarını ve kodlarını körü körüne kabul etmeyi red etme,
6. Liderlik vasıflarına sahip olmayan ve aynı zamanda tümüyle cezaevi kültürü ile bütünleşmemiş olan iş ve oda arkadaşı ile birlikte olma şansına sahip olma,
7. Anormal seksüel davranışlar ve aşırı kumar gibi davranışlardan kaçınma; işe ve dillendirici/canlandırıcı davranışlara istekli olma,

Clemmer, mahkumlaşma düzeyini arttıran faktörleri ise, şu şekilde belirtmiştir:

1. Çok yıla dayalı uzun bir tutukluluk süresi ve bununla ilintili olarak cezaevi alt-kültürünün uzun süreli etkisi,
2. Bir dereceye kadar istikrarlı/sağlam olmayan bir kişilik, onun zayıflığı cezanın başındaki yetersiz/zayıf veya kusurlu ilişkilerden kaynaklanmaktadır,
3. Cezaevi dışındaki insanlarla olumlu ilişkilerin bitmiş olması,
4. Cezaevindeki temel/birincil gruplarla bütünleşme kapasitesi veya buna olan hazırlık durumu,
5. Mahkumların, dogma ve davranış kodlarını körü körüne kabul etme,
6. Benzer özelliklere/yönelimlere sahip olan bireylerle birlikte kalma,
7. Anormal seksüel ve kumar gibi davranışlara katılmaya hazır halde olma.

Clemmer'in, mahkumlaşmanın düzeyini veya derecesini belirleyen faktörler olarak sıraladığı değişkenlere genel olarak bakıldığında mahkumlaşmanın; a) hükümlünün kendisinden kaynaklanan faktörler (kişiliği, duyguları v.b), b) cezaevi dışında daha önceden var olan ilişkiler ve bu ilişkilerin hala devam edip etmediği c) cezaevinde birincil grup üyesi olup olmaması, d) Cezaevinde kaldığı yerin özelliği (hücre, koğuş) ve e) mahkumun cezaevinin kurallarını kabul etme düzeyi ile ilintili olarak ele aldığı görülmektedir (aktaran İçli ve Ögün, 1999: 44).

Clemmer'in, bireylerin "mahkumlaşma" süreçlerine ve etkilerine ilişkin bu saptamaları, cezaevinden çıkan bireylerin yeniden suç işleyip işlemeyeceklerini öngörmeye önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Bu nedenle, mükerrer suçluluk çalışmalarında cezaevlerinin rolünü inceleyen araştırmacılar, cezaevindeki bireylerin mahkumlaşma düzeyini dikkate almak zorundadırlar.

Stanton Wheeler, Clemmer'in mahkumlaşma kavramını ampirik olarak test ettiği çalışmasında; mahkumlaşmanın, tutuklama süresince U eğrisi biçimini aldığını ileri sürmektedir. U eğrisi, ilk zamanlarda az düzeyde olan mahkumlaşma düzeyinin giderek artma eğilimi içerisine girdiği ancak tahliyeye yakın zamanda da yeniden azalma trendine girdiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, suçlu ilk cezaevine girdiğinde, onun suçlu

alt-kültüre uyumu yüksek veya güçlü düzeyde değildir. Tutukluk süresi arttıkça onun mahkumlaşma düzeyi artmakta ve tahliyeye yakın zamanda da azalmaktadır. Ancak, daha sonraları Ulla V. Bendseson, İsveç mahkumları üzerine yaptığı araştırmada, bu yaklaşımla uyuşmayan sonuçlar elde etmiştir. Ona göre, cezaevinde kalma süresi arttıkça, bireyin mahkumlaşma düzeyi de artmaktadır. Ayrıca Bendseson çalışmasında, cezaevlerinin suç okulları olduğu sonucuna varmıştır (Adler v.d., 1995:491). Günümüzde bazı kriminologlar tarafından da, cezaevleri “suç okulları” veya “suç üniversiteleri” olarak tanımlanmaktadır (bkz Ghiglieri, 2002; Othmani, 2003: 45). “Suç üniversiteleri” nitelemesi, suçlunun cezaevlerinde daha çok profesyonelleştiği gerçeği belirtmek için kullanılmaktadır. Ghiglieri (2002: 377) de benzer biçimde, “suç üniversiteleri” kavramının, cezaevlerinin caydırıcı özelliğini ortadan kaldıran, suçluların cezaevinde sahip oldukları konforu nitelemek için kullanıldığını belirtmektedir.

Feldman da, cezaevinde bulunan suçluların birbirlerine suç deneyimlerini, kariyerlerini aktardıklarını ve benimsettiklerini ileri sürerek, bu süreç sonucunda bireylerin topluma yabancılaşır hale geldiklerini ileri sürmektedir (aktaran İçli ve Öğün, 1999:43).

Günümüzde, cezaevlerinde ortaya çıkan mahkum alt-kültürü üzerine yapılan çoğu araştırmalar, bu kültürün “genelde az uyumcu”, “çok fraksiyonel” ve “aşırı öfkeli” bir nitelik arz ettiğini ileri sürmektedirler. Ayrıca, bazı mahkumların diğer mahkumlar üzerinde denetim kurma istekleri, cezaevinde bazı mahkumların, kendi mahkum arkadaşlarına yönelik şiddet kullanmaları da (Bonn,1984: 464) bir cezaevi gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cezaevindeki alt-kültüre ilişkin temel bir konu da, cezaevindeki alt-kültürün nasıl oluştuğudur. Konuya ilişkin olarak “taşımaya modeli” (importation model) kavramsallaştırmasıyla dikkat çeken Schrag, cezaevinde bulunan alt-kültürün, cezaevinde ortaya çıkmasının aksine cezaevinin dışından cezaevine taşındığı veya getirildiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle ona göre; cezaevi alt-kültürü, suçluların geldikleri yere veya sokaklara ait değerlerdir. Thomas da yaptığı araştırmada, taşımaya modelini destekleyici bulgular saptamıştır (Adler v.d., 1995:491).

Mahkumlar üzerinde çalışma yapan diğer bir araştırmacı da Sykes’dir. Clemmer’in çalışmasından esinlenen Sykes de, “Tutsaklar Toplumu” (The Society of Captives) adlı çalışmasında, mahkumların karşılaştıkları acıları/ızdırapları, “hapsedilmenin/mahpusluğun acıları” (pains of imprisonment) kavramı ile açıklamaktadır (Sykes, 1970: 447-454). Ona göre, cezaevindeki mahkumların karşı karşıya kaldıkları beş temel acı veya yoksunluk biçimi vardır:

1. Özgürlüğün yoksunluğu (deprivation of liberty): Bu kavram mahkumların; özgürlükleri başta olmak üzere arkadaşlarından, yakınlarından ve ailelerinden yoksun olma durumlarını anlatmaktadır. Bu yoksunluğun sonucu, duygusal ilişkilerin yokluğu, can sıkıntısı ve yalnızlıktır.
2. Eşya ve hizmetlerden yoksunluk (deprivation of goods and services): Bu yoksunluk, mahkumların cezaevinde maddi servet elde etme imkanlarına sahip olmama durumlarını anlatmaktadır.
3. Heteroseksüel ilişkilerden yoksunluk (deprivation of heterosexual relationships): Cezaevlerinde uzun süreli tutuklu kalan mahkumların bazı cinsel ihtiyaçlarından yoksun kalmalarını ifade etmektedir. Bu yoksunluğun, bazı kriminologlar tarafından çok ciddi psikolojik sorunlar yarattığı ileri sürülmektedir. Bu yoksunlukların yarattığı problemlerin başında, yaşı daha gelişkin ve agresif olan bazı mahkumların, daha genç ve zayıf olan mahkumları, homoseksüel ilişkilere zorlamaya çalışmalarıdır.
4. Kişisel özerklikten/otonomiden yoksunluk (deprivation of autonomy): Mahkumların yaşamları, her günün 24 saati düzenlenmekte ve kontrol edilmektedir.
5. Kişisel güvenlik yoksunluğu (deprivation of security): Cezaevinde mahkumların karşılaştıkları diğer bir husus da, kişisel güvenliğin olmayışıdır. Mahkumların diğer mahkumlarla küçük mekanları paylaştıkları durumlarda bu mahkumlardan bazıları, diğer mahkumlara yönelik olarak şiddet ve agresif tutum sergiledikleri veya cinsel açıdan onları istismar etmeye çalıştıkları bilinmektedir (Ayrıca bkz. Adler v.d.,1995:500; Barlow, 1993:465-466).

Mahkumların cezaevindeki yoksunluklarını irdeleyen Sykes'in bu yaklaşımlarından hareketle cezaevinin, suçlular açısından ne anlama geldiğini ortaya koymak mümkündür. Burada tartışılması gereken konuların başında, bu yoksunlukların yeniden suç işlemedeki etkisinin nasıl ve ne düzeyde olduğunun saptanmasıdır. Özellikle bu yoksunluk ve kısıtlanmışlığın, bireyde toplum ve otoriteye karşı bazı saldırgan ve düşmanca duygular geliştirmesine yol açabileceği söylenebilir. Ancak kimi yaklaşımlar da, bireyin cezaevinde bazı imkanlardan yoksun bırakılmasının veya kötü bir muameleye maruz kalmasının, mahkum üzerinde yeniden suç işlemede caydırıcı bir işlev gördüğü ileri sürülmektedir. Bu çerçevede örneğin Ghiglieri, "Erkeğin Karanlık Yüzü" (2002) adlı çalışmasında, davranışsal değişim uzmanı Anthony Robbins'a atfen şu bilgilere yer vermektedir: Robbins "mahkum edilmiş suçluların hapisteyken acı çekmemeleri ve bu nedenle acıyı işledikleri suçla ilişkilendirmemeleri nedeniyle, verilen cezanın serbest kaldıklarında davranışlarını değiştirmediklerini" iddia etmektedir. Robbins kendi tezini desteklemek için, Fransız hapishaneleri örneğini vermektedir. Robbins'a göre, 1980'li yıllarda Fransa hapishanelerindeki suçlular; çoğu olanaktan yoksun, dış dünyadan tümüyle yalıtılmış karanlık hücrelerde kalmaktaydılar. Yemek ve diğer

gereksinimler için harcanan para da oldukça düşük düzeyde tutulmuştur. Ona göre, Fransız cezaevlerinin bu olumsuz yapısı mahkumların yeniden suç işlemelerini ciddi düzeyde engelleyerek, mükerrer suçluluk oranının sadece % 1 ile sınırlı kalmasını sağlamıştır (Ghiglieri, 2002: 377). Bu saptama, bireylerin yeniden suç işlemelerinin engellenmesi veya cezaevinin caydırıcı olması için cezaevi koşullarının ağır ve olumsuz koşullar içermesi gerektiğini vazetmektedir. Diğer bir deyişle, Robins'a göre cezaevlerinin suç okulları olmaktan çıkarılması, suçluların kötü koşullarda tutulmaları ile mümkündür. Ancak bu yaklaşım günümüzde çok sayıda araştırmacı tarafından eleştirilmektedir.

Irwin ve Cressey de, “cezaevi kültürü” ile “suçlu alt kültürü” arasında bir ayrım yapmaktadırlar. Onlara göre, cezaevlerinde üç çeşit alt-kültür bulunmaktadır. Ancak bu alt-kültürlerden özellikle “hırsızlık” ve “hükümlü alt-kültürü” suç unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu iki alt-kültürün ortak özellikleri, faydacılık temasını merkeze koymalarıdır. Diğer alt-kültür ise, herhangi bir suç unsurunu içinde barındırmayan “yasal alt-kültür” dür. Bu kültürü deneyimleyenler, kendilerini diğer suçlulardan izole ederler ve cezaevi yönetimi/personeli ile iyi geçinmeye çalışarak pek sorun çıkarmamaya özen gösterirler (aktaran İçli ve Öğün, 1999:45). Ancak, mahkumların cezaevindeki pozisyonlarının, onlarda bir aşağılanma duygusu yarattığı varsayılarak bu duygunun onları, cezaevi yönetimini ve öngörülen normların benimsenmesini engellediği belirtilmektedir. Cezaevi yönetimi ve anlayışı ile bütünleşme yerine, kendi aralarında birleşerek ayrı bir sosyal sistem geliştirmektedirler. Oluşturdukları bu sistem onların kendilerine olan saygılarını koruma ve devam ettirme gibi bir işlevi yerine getirmektedir. Bundan ayrı olarak, cezaevine girmeden önce mahkumların içinde buldukları sosyo-ekonomik statü ve deneyimledikleri yaşam biçimleri de, onların cezaevi kültürüne asimile olup olmamalarını belirleyen önemli bir faktör olmaktadır (İçli ve Öğün, 1999:46).

Goffman'a göre de, cezaevi kendi içinde iki eğilimi birlikte barındıran bir kurumdur. Bir yönüyle kriminal adalet sisteminin bir parçası olan formel bir kurum, diğer yönüyle de kendi içinde belirli davranış kurallarına sahip olan enformel bir organizasyon. Cezaevinin enformel yapısı içerisinde, bireylerin kendi aralarında oluşturdukları davranış kalıpları içerisinde suç davranışının öğrenilmesi de söz konusudur (aktaran İçli ve Öğün, 1999:39).

Yukarıda kimi araştırmacıların da belirttiği gibi cezaevi bünyesinde bulunan alt-kültürün, bazı mahkumların suçluluk eğilimlerinin pekişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Burada belirleyici unsurlardan biri hiç kuşkusuz, mahkumların söz konusu kültürü ne düzeyde içselleştirdikleri sorunu ile ilişkilidir. Cezaevindeki mahkumların, kriminal kültüre katılım düzeylerinin

yüksek olarak gerçekleşmesi, cezaevinin spesifik caydırıcılığını önemli ölçüde zayıflatacağı söylenebilir.

Cezaevinin caydırıcılığının etkisini azaltan cezaevi alt-kültürünün yanı sıra cezaevinin bireyi topluma yabancılaştırıcı özelliğinin de etkili olduğu söylenebilir. Benzer biçimde Giddens (2000: 199) da, cezaevinin suçlulukta caydırıcı olamamasını, cezaevinin bireyleri toplumdan koparan, yabancılaştıran işlevi ve cezaevinin olumsuz koşulları ile açıklamaktadır. Ona göre cezaevinde bulunan suçluların; özgürlüklerinden, aile bireylerinden, eşlerinden, eski dostlarından ve yeterli bir gelirden yoksun olmaları, aşırı kalabalık ortamlarda yaşamaları ve katı disiplin uygulamalarına maruz kalmaları gibi cezaevi koşullarının, onların toplumla bütünleşmelerini sağlamaktan veya onları ıslah etmekten çok toplumdan kopmalarına neden olmaktadır. Dahası, suçluların cezaevinde yaşadıkları ve karşı karşıya geldikleri olumsuz koşulların, onları topluma karşı daha saldırgan ve acımasız kılabileceği belirtilmektedir. Giddens ayrıca suçluların cezaevlerinde geçirdikleri süre içerisinde daha çok suç becerisini öğrendiklerini, cezaevinden çıktıktan sonra ilişkilerini devam ettirebilecekleri azınlık suçlular ile cezaevinde tanıştıklarını belirtmekte ve bu sebeple, şiddet/suç eylemlerinin normal ve sıradan bir eylem olarak algılanmasında cezaevi faktörünün içerdiği suçluluk potansiyeline dikkat çekmektedir (Giddens, 2000: 199).

Cezaevine kapatılmanın diğer olumsuz bir sonucu da, bireyde çalışmaya karşı bir isteksizlik duygusunu beslemesi veya oluşturmaktır. Cezaevi sonrası çalışmaya karşı bu negatif tutum mahkumlarda “tembellik” ve “sorumsuzluk” duygusunun gelişiminde etkili olabilir. Othmani'nin de belirttiği gibi; “kapatılma, bir yanda, bağımlılık yaratır: Belirli saatlerde yemek yenir, uyunur, işenir, sorumluluk duygusundan tamamen yoksun bir yaşam sürdürülür. Bu sorumsuzlaşma, bu çocuklaştırılma, her türlü rehabilitasyon fikrinin, yeniden topluma kazandırmanın karşıtıdır. Hapiste yasaklama kararı dışında hiçbir karar verilmez; tek özgürlük, hayatta kalmanın tek yolu bu yasaları delmektir” (Othmani, 2003: 26). Cezaevi yaşamı, mahkumlar açısından sürekli bazı ritüellerin tekrarlanması anlamına gelmektedir. Cezaevi dışındaki yaşam, radikal ve köklü değişmelere sahne olurken, cezaevindeki yaşam görece durağan bir nitelik sergilemektedir. Uzun süre cezaevinde mahkum kalan her hangi bir suçlunun, cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştığı yaşam bu sebeple onların toplumsal adaptasyonlarını güçleştirici bir nitelik sergileyebilir.

CEZAEVİ VEYA HAPSETMENİN CAYDIRICILIĞINA İLİŞKİN BAZI YAKLAŞIMLAR

Cezaevinin veya hapsedmenin caydırıcılık düzeyinin artırılabilmesi ve bireylerin yeniden suç işleyebilme olasılıklarının azaltılması için nasıl bir cezalandırma veya hapsedme politikası geliştirilmelidir? Bu soruya verilen yanıtlar birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu yaklaşımlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Suçlular için öngörülen cezaların ve cezaevi koşullarının ağırlaştırılması,
2. Birinci maddede belirtilenin aksine cezaevi koşullarının insanileştirilmesi ve rehabilitasyon faaliyetlerine ağırlık verilmesi,
3. Cezaevi alternatif yaklaşımlarının ve kurumlarının geliştirilmesi,
4. Suç işleyen tüm bireyleri cezaevine göndermek yerine sadece ciddi ve ağır suçları işleyenlerin cezaevine gönderilmeleri veya hapsedilmeleri.

Kriminologlar suçlulukla etkili bir mücadelenin yürütülebilmesi için cezaevlerinin ve cezalandırmanın nasıl olması gerektiği konusunda kendi aralarında bazı görüş veya farklı yaklaşımlara sahiptirler. Bazı kriminologlar, cezaevinin caydırıcılığının ancak cezaevinin mahkumlara yönelik sert bir tutum takınması ile mümkün olabileceğini ileri sürerken, bazıları da cezaevinde ıslah edici programlara ağırlık verilmesi ve cezaevi koşullarının insanileştirilmesi ile mümkün olduğunu belirtmektedirler. Bu çerçevede örneğin Livingston, cezaların ağır ve sert olmasının (severity), suçlulukta daha çok caydırıcı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, cezaların hafif olması ise aksine, suçluyu gelecekte yeniden suç işlemekten daha az caydırır. Bu çerçevede Livingston, cezaevinde daha uzun süreli kalan mahkumların, mahkumiyet süreleri daha kısa olanlara kıyasla yeniden suç işleme olasılıklarının (recidivism) daha düşük gerçekleştiğini iddia etmektedir. Ancak Livingston yine de, bu soruna odaklanan çoğu araştırmaların, hapis cezası (time served) ile yeniden suçluluk veya mükerrer suçluluk arasında her hangi bir ilişkiyi saptayamadığını belirtmektedir. Ayrıca Livingston, şartlı salıverilen mahkumların, cezalarını tam olarak bitirip tahliye olan suçlulara kıyasla sonraki dönemlerde muhtemelen daha fazla suç işlemediklerini belirtmektedir (Livingston, 1996:503).

Mükerrer suçluluk oranının azaltılması çerçevesinde ileri sürülen diğer yaklaşımlardan biri de, cezaevinde rehabilitasyon çalışmalarına ağırlık verilmesi yönündeki görüşlerdir. İyileştirici programların önemini vurgulayan araştırmacılar hapsedmelerinin işlevinin suçluların sadece kapatılma mekanları olarak görülmemesi gerektiği noktasında ısrarcı davranmaktadırlar. Bu çerçevede Othmani, cezaevlerindeki suçluları özgürlükten yoksun bırakmayan bir ıslah programının eşlik etmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle ona göre "...hapishane cezalandırmadan çok korumaya yönelik bir rol oynamalıdır. Özgürlükten

yoksun bırakmanın kendisi bir ceza olmalı, hapisane koşulları ceza olarak kullanılmamalıdır. Özgürlükten yoksun olma dışında, tüm diğer insan hakları mahkuma garanti edilmiş olmalıdır. Bu haklara saygı zaten her rehabilitasyon programının ön koşuludur” (Othmani, 2003:59). Ancak, gelişmiş ülkelerde cezaevlerinde rehabilitasyon programlarının varlığına rağmen, tahliye sonrası cezaevinden salıverilen bazı suçluların yeniden suç işlemeleri, cezaevlerinde yürütülen tretman veya ıslah edici çalışmaları da tartışılır hale sokmaktadır. Bu nedenle cezaevindeki ıslah çalışmalarının ne düzeyde etkili olduğu sorunu, kriminolojik araştırmalarda hep bir tartışma konusudur. Kimi araştırmacılar tarafından tretman ve iyileştirici programların, özellikle suçu alışkanlık edinen veya kronik suçlular üzerindeki etkililik düzeyinin çok sınırlı olduğu ileri sürülmektedir. Bu çerçevede Martinson ve meslektaşları da (aktaran Siegel, 1989:518), iyileştirici programlarının çoğunluğunun başarısız olduğunu belirtmektedirler. Martinson, ulusal düzeyde A.B.D’de yaptığı bir araştırmada, birkaç istisna dışında, suçluların ıslaha yönelik rehabilitasyon programlarının mükerrer suçluluk üzerinde takdire şayan bir etki yapmadığı sonucunu elde etmiştir. Bundan ayrı olarak yapılan bir araştırmada, rehabilitasyon programına alınan bazı yüksek riskli suçluların, rehabilitasyon programından öncekiyle kıyasla muhtemelen daha çok suç işledikleri bulgusu elde edilmiştir. Bu araştırma bulguları, iyileştirici rehabilitasyon çalışmaları hakkında bazı olumsuz tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Livingston (1996:491) da benzer biçimde, cezaevi ve rehabilitasyon programlarının mükerrer suçluluğu azaltmada çok az bir etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Ancak, özellikle cezaevlerinde uygulanan bazı iyileştirici programların başarısız olması, cezaevlerinin cezalandırma yerleri olarak kullanılması gerektiğini savunan geleneksel kuramcılarının perspektiflerini yeniden ön plana çıkmasına yol açmıştır (Siegel, 1989:518).

Cezaevinin veya bireylerin hapsedilmelerinin, suçu engellemede beklenen amacı gerçekleştirmediği veya cezaevinin kriminojenik bir mekan özelliğini taşıdığı ileri süren kimi araştırmacılar da, cezaevi ve hapsedmeye alternatif yeni yaklaşımlar geliştirmeye çalışmışlardır. Othmani (2003: 43), hapishaneye alternatif çözümler üretmenin temelinde, hapishanenin temel hedefinin bireylerin cezaevine kapatılmalarından çok, adaletin gerçekleşmesinin sağlanması düşüncesi olduğunu belirtmektedir. Sanıkların tümünün hapse atılması yerine, toplum için ciddi tehlike teşkil eden bireylerin hapse atılması öngörüsü, kamu yararına olan işlerde çalıştırılma düşüncesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu yaklaşımların 1990’lı yıllarda destek bulduğu ifade edilmektedir.

Günümüzde hapishanelerin veya hapsedmenin suçlular üzerindeki ıslah ve caydırıcı etkisini sorgulayan araştırmacıların, hapishaneye alternatif cezalandırma tarzları olarak üzerinde çalıştıkları alternatif yaklaşımların

başında “toplumda cezalandırma” anlayışı gelmektedir. “Toplumda cezalandırma” anlayışı ise, suçluların cezaevlerine kapatılmalarının aksine bazı toplumsal hizmetlerde çalıştırılmalarını öngörmektedir.

Hapishane karşıtı alternatifler bugün dünya genelinde birkaç biçimde uygulanmaktadır. Bu alternatiflerden biri, suçlunun toplum içerisinde göz altında tutulmasıdır. Şartlı tahliye, ceza indirimi ve kefaletle tahliye uygulamaları, bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir. Giddens (2000: 200) İngiltere’de, cezaevinde yatan suçlulardan daha fazlasının bu imkanlardan yararlanarak tahliye edildiği veya ceza indiriminden yararlandıklarını belirtmektedir. Şartlı tahliye, cezaevindeki iyi hal durumu gözetilerek gerçekleştirilmektedir. Diğer ikinci bir seçenek ise, suç işlemiş bireyin tümüyle mahkemeden uzak tutulmasıdır (bu şekilde bireyin damgalanması engellenmekte ve pişmanlık duyması hedeflenmektedir). Diğer bir seçenek ise, suçluların toplum hizmetinde çalıştırılmasıdır. Ayrıca burada, hapis cezalarının para cezasına çevrilmesi, suçlu tarafından (hizmet ve para açısından) suç mağduruna yapılacak ödeme, suçlu-kurban uzlaştırma programları, terapi toplulukları ve suçluların bazı günlerini hapishane dışında geçirmelerini olanaklı kılan izin belgeleri gibi başka alternatifler de söz konusudur. Ayrıca, cezaevi alternatifi uygulamalarından biri de, dünya ülkeleri içerisinde, giderek yaygınlık kazanan elektronik gözetimdir.

Ülkemizde de toplum hizmetinde çalıştırılma uygulamasına izin veren hukuki gelişmeler, ilk olarak 2005 yılında yürürlüğe giren yeni TCK ile mümkün olmuştur. Buna göre, diğer koşulların da varlığı halinde iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkum edilen kişilerin (18 yaşını doldurmamış ve altmış yaşını bitirmiş olan kişiler için bu süre 3 yıl olarak belirlenmiştir) cezasının ertelenmesi (madde 51) öngörülmüştür.

Suçluların toplum hizmetinde çalıştırılmalarına örnek olarak, mahkumların üniformalı bir biçimde park veya başka yerlerde temizlik yapma uygulamaları verilebilir. Mahkumların cezaevi yerine toplumsal hizmetlerde çalıştırılmalarını öngören yaklaşımlar, suçluların hapsedilmeleri ile birlikte cezaevinde şiddetlenecek kriminal eğiliminin engellenmesi ve bireylerde utanma duygularını geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu uygulamalarla bazı suçları işleyen bireylerin, yeniden suç işleme olasılıklarının azaltılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, özellikle yeni suç işlemeye başlamış bireylerin veya çocukların cezaevlerine gönderilmeleri, onların suçluluklarının pekişmesi açısından son derece önemli riskler oluşturduğu/oluşturacağı söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde de, çocukların cezaevine gönderilmeleri yerine, ya toplum hizmetlerinde çalıştırılmakta ya çocuk evlerine gönderilmekte yada göz altı merkezlerinde rehabilite çalışmalarına tabi tutulmaktadır.

Ancak suçluların hapisane yerine toplumda cezalandırılmaları uygulamalarının veya suçluların toplumda kontrol edilme süreçlerinin, toplumdaki kontrol stratejilerinin sınırlarının genişlemesine yol açacağı şeklinde bir endişeyi de beraberinde getirmektedir. Foucault bu durumu “yaygınlaştırılmış disiplin” olarak tanımlamaktadır. Bu uygulamanın eleştiri alan tarafı; gözetlemenin bazı durumlarda mahkumların yakınlarının, akrabalarının ve komşularının da gözlemlenecek şekilde yaygınlaştırılacağı riskini içermesidir. Özetle, hapisaneye alternatif olarak geliştirilen yaklaşımlar, kontrol mekanizmasının toplumun tüm kesimlerine yayılmasına yol açtığı dile getirilmiştir. Burada suçu engelleme stratejileri kapsamında, toplumsal yaşamın gözetlendiği üzerinde durulmaktadır (Bahar, 2005:55).

Mükerrer suçluluğu engellemede ileri sürülen diğer bir yaklaşım da, seçmeci bir tutuklama perspektifinin (selective incapacitation) benimsenmesi gerektiğidir. Bu yaklaşım tüm suçluların cezaevine gönderilmesi uygulamalarını eleştirmektedir. Özellikle basit suçları işleyenlerin cezaevine gönderilmemesi gerektiğini savunan bu yaklaşım cezaevine, sıklıkla suç işleyen, cinayet, soygun, tecavüz gibi ciddi suçları işleyen ve kronik suçluların gönderilmelerinin gerektiğini ileri sürmektedir. Bu sebeple selektif tutuklama yaklaşımının, suçlular arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın tüm suçluları cezaevine konulmasını öngören kolektif tutuklama (collective incapacitation) yaklaşımına göre daha duyarlı bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir (Livingston, 196: 533- 534). Görüldüğü gibi seçmeci tutuklama yaklaşımı, cezaevine ne kadar insanın gönderileceğinden çok hangi suçluların cezaevine gönderileceği sorunu ile ilgilenmektedir. Bu çerçevede, basit suçlardan dolayı bazı bireylerin cezaevine konmamaları gerektiği anlayışı, onların cezaevinin patojenik yapısından uzak tutulmaları anlamına gelecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Cezaevinden salıverilen veya tahliye edilen bazı suçluların yeniden suç işledikleri bilinen bir gerçektir. Her ne kadar da cezaevinden salıverilen bazı suçluların yeniden suç işlemeleri cezaevinin caydırıcılığına ilişkin tartışmaları kışkırtsa bile, söz konusu suçlulardan bazılarının yeniden suç işlemelerinin tüm sorumluluğu cezaevine indirgenemez. Çünkü eski mahkumların yeniden suç işlemeye yönelmelerinde cezaevi faktörünün yanı sıra başka etkenler de rol oynamaktadır. Bu faktörleri; a) suçlunun taşıdığı bazı kişilik özellikleri (psikopat, agresiflik, düşük zekalılık gibi psikolojik ve psikiyatrik sorunlar), b) suçlunun suçtaki kariyer durumu (suçlunun azıllı veya kronik suçlu olup olmaması) , c) cezaevi sonrası koşullar (işsizlik, etiketlenmenin yarattığı dışlanmışlık v.b) şeklinde kısaca belirtmek mümkündür.

Cezaevinin suçluluktaki etkisi ise çalışmanın temel varsayımı olarak da belirtildiği gibi, cezaevinin bünyesinde taşıdığı suç alt-kültürü üzerinden kurulabilir. Diğer bir deyişle hapsedmenin caydırıcılığının sınırlılığı önemli ölçüde, cezaevinin kriminojenik bir nitelik taşımasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Cezaevinin kriminolojik yapısı da büyük ölçüde, bünyesinde barındırdığı suç alt-kültürlerinin varlığıyla da yakından ilintilidir. Diğer bir deyişle, cezaevlerinin bireyleri gerek toplumdan yalıtılmaları gerekse de içerdiği cezaevi alt-kültürü nedeniyle, bazı suçlular için adeta suç okulları işlevini görmektedir. Çünkü mahkumlar, suç dünyasına ilişkin bazı teknikleri, tutum ve değerleri cezaevlerinde öğrenmektedirler. Bu öğrenme sürecinin, bireylerin kriminal yapılarının pekişmesinde temel bir etkide bulunduğu söylenebilir. Bu nedenle cezaevindeki alt-kültür üzerine çalışan bazı araştırmacılar, cezaevi alt-kültürünün bireyin suçlu eğilimliğinin pekişmesindeki etkisine dikkat çekmektedirler. Onlara göre mahkumun, var olan suç-alt-kültürüne bağlılık düzeyinin artmasıyla ilintili olarak onun tahliye sonrası toplumsal yaşamla bütünleşme veya uyum sağlama olasılığı azalmaktadır. Bu durum, cezaevinden salıverilen bazı suçluların yeniden suç işlemlerinde etkili olabilmektedir. En iyimser görüşle, cezaevi alt-kültürünün varlığı veya içselleştirilmesi, suçlunun ıslah edilme süreci üzerinde engelleyici veya etkisizleştirici bir rol oynamaktadır.

Cezaevinin suçluluk üzerindeki caydırıcılık düzeyinin artırılması çerçevesinde belirli dönemlerde ileri sürülen yaklaşımlardan biri, cezaevi koşullarının ağırlaştırılmasıdır. Ancak konuya ilişkin olarak araştırmacılar arasında genel bir uzlaşımın olduğunu söylemek mümkün değildir. Bazı araştırmacılar tarafından cezaevi koşullarının mükemmelleştirilmesinin, suçlular açısından caydırıcı bir işlev gördüğü ileri sürülmesine karşın, bazı kriminologlar da mahkumların cezaevinde bazı haklardan mahrum bırakılmalarının veya kısıtlı imkanlara/dezavantajlara sahip olmalarının, cezaevinin caydırıcılığının bir unsuru olarak görülmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Bu çerçevede gelişmiş batı ülkelerinde cezaevinin fonksiyonları konusunda ileri sürülen yaklaşımlar genel hatlarıyla iki farklı kategori içerisinde ele alınabilir. Birinci kategoride liberaller ikinci kategoride de muhafazakarlar tarafından geliştirilen yaklaşımlar bulunmaktadır. Liberaller cezaevlerinin fonksiyonunu daha çok rehabilitasyon ile sınırlandırırken, muhafazakarlar da genelde caydırıcılık üzerine daha çok odaklanmaktadır. Suçlunun cezaevindeki koşullarının iyileştirilmesini savunan liberal yaklaşımlar, bireyin suçlu hale gelmesinde bazı sosyo-ekonomik olumsuzlukların (yoksulluk, işsizlik, ailesel sorunlar, sosyal ve ekonomik engellenme, kişiliğe ilişkin bazı sorunlar v.b) etkili olduğu öncülünden hareket etmektedirler. Bu sebeple de bu yaklaşımı savunanlar, bireylerin cezaevinde iyileştirici programlar sayesinde rehabilite edilmelerini ve bazı mesleki becerileri kazanmalarını gerektiğini ileri sürerler. Hapsedmenin suçlulukta caydırıcı olmasını ileri süren muhafazakar

yaklaşım da, cezaevlerinin koşullarının ağırlaştırılması ve hapis cezasının fazla olması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu çalışmada da, caydırıcılık açısından cezaevinin koşullarının ağırlaştırılması yerine rehabilitasyon çalışmalarına daha önem verilmesi ve mahkumların cezaevi sonrasına ilişkin koşullarının düzeltilmesinin daha etkili olduğu tezi savunulmuştur.

Burada, cezaevinin suçlulukla mücadele etmede en etkili kurum olduğu tezi savunulmakla birlikte ancak salt cezaevi faktörünün tek başına suçluluğu tümüyle engelleyemediği veya suç oranları üzerinde caydırıcı olmadığı şeklinde bir görüş belirtmek mümkündür. Bu nedenle sadece bireyleri cezaevine göndermeye endeksli bir adalet politikasının suçlulukla mücadelede yeterli olmadığı bir gerçektir. Hapsetmenin önde gelen olumsuz bir sonucu, cezaevine gönderilen bir bireyin başta ekonomik olmak üzere çok sayıda faaliyetinin de bitmesi veya sekteye uğrama riskini içermesidir. Cezaevine düşen birey cezaevinden çıktıktan sonra, yasalara uyma yönünde pratikler sergilemeye çalışsa bile cezaevine girmeden önceki statüsünü ve konumunu elde etmesi güç olmaktadır. Özellikle, iş bulmada karşılaşılabilecek sıkıntılar, kendisine güvenilmemesi veya onunla çalışmak istenmeyişi gibi faktörler, onu bazı hukuk dışı eylemlere yeniden yöneltebilir. Bu durum da, suçluların cezalandırılmalarının tek alternatifinin, cezaevi veya hapisane olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hapishane veya hapsetme sonuçta bireyleri toplumdan koparan ve onu topluma yabancılaştıran bir işlevi görmektedir. Bu durum da, suçlunun topluma olan bağlılığını daha da zayıflatmaktadır. Bireyin toplumsal bağlılığının zayıflaması ise, bireylerin yeniden suç işlemelerinde etkili olabilmektedir. Görüldüğü gibi hapsetme, bireylerin sosyal yaşama katılma fırsatını azaltmakta veya yok etmektedir.

Ayrıca suçlular için öngörülen hapsetme süresinin uzunluğu da, suçlulukta her zaman caydırıcı bir işlevi yerine getirmeyebilir. Aksine, kriminal yapıyı daha da güçlendirebilir. Bu durum, bireylerin cezaevi gibi kriminal değer ve tutumların yoğun olarak sosyalleştirici bir unsur olarak işlev gördüğü cezaevlerinde kalma süresinin uzunluğuna paralel olarak kriminal kişiliğin daha da güçleneceği varsayımına yaslanmaktadır.

Cezaevlerinin, spesifik caydırıcılığının başarısızlığının nedeni, ayırıcı birleşimler ve etiketleme kuramlarının varsayımlarından hareketle de açıklanabilir. Bu yaklaşımlara göre, cezaevleri suç için bir okul işlevi görmektedir. Çünkü, bu iki perspektife göre cezaevleri, bireylerin sapkın alt-kültür gruplarıyla iletişime girdiği veya suçlu kültürü etrafında yeniden sosyalleştikleri ve etiketlendikleri mekanlardır. Bu bakış açısı; cezaevleri, ıslah evleri ve akıl hastanelerinin, sapkınlığı pekiştiren kurumlar olarak

tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle cezaevinin bünyesinde taşıdığı kriminojenik yapı nedeniyle, suçlulukları pekişmeyen veya ufak tefek bazı önemsiz suçlar işleyen çocukların ve gençlerin cezaevine konulmaları, onların suçluluk durumlarını pekiştirmeye yaracaktır. Bu sebeple, bunlar için tutuklamayı arttırma yerine azaltma yoluna gidilmelidir. Diğer bir deyişle, herkesi cezaevine göndermeyi hedefleyen yaklaşımlar terk edilmelidir. Bu nedenle, “seçmeci tutuklama” ve “toplumda cezalandırma” yönündeki uygulamaların geliştirilmesinin, suçlulukla mücadelede daha etkili sonuçlar ortaya koyacağı tahmin edilebilir. Çünkü, bazı araştırmacıların da (bkz. Wolfgang v.d. 1972; Wikström, 1987; Pulkkinen, 1988) ortaya koyduğu gibi toplumda işlenen suçların büyük bir oranı küçük bir suçlu grup tarafından işlenmektedir. Bu suçlu grup, genelde sabıkalı ve ciddi suçları işlemektedirler. Bu nedenle, tutuklamanın daha çok mükerrer veya kronik suçlular için gerçekleştirilmesi, suç oranlarında ciddi bir azalmaya yol açabilir. Aynı şekilde, basit suçluların cezaevine gönderilme uygulamalarının son bulması, cezaevinin yeni suçlular ürettiği ve suç okulları olduğu yönündeki eleştirileri de geçersizleştirecektir.

Cezaevlerinin, her ne kadar tüm bireyleri suç işlemekten caydıramazsa bile, çoğu insanları suç işlemeye karşı caydırıcı bir işlevi yerine getirdiği de inkar edilemez. Cezaevinin suçluları ıslah edemediği ve dahası bireyleri daha çok suça eğilimli kıldığı gerekçeleri ile cezaevlerinin gereksiz olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Her ne kadar spesifik caydırıcılık açısından cezaevinin caydırıcılığı bir tartışma konusu olsa da, genel caydırıcılık açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle, burada cezaevleri veya hapsedmenin sadece suçlular açısından değil, toplum açısından ve potansiyel suçlular açısından da ne anlama geldiğini veya nasıl bir caydırıcı rol gördüğü hususunu dikkate almak gerekmektedir.

Cezaevlerinin işlevi suçlu açısından, sadece bir kapatılma yeri veya mahkumiyet süresinin doldurulması olarak görülmemelidir. Cezaevinin sadece hapsedme fonksiyonu ile sınırlı tutulmasıyla, bireylerin yeniden suç işlemelerinin önüne geçmek mümkün değildir. Bu nedenle, cezalandırmanın caydırıcılık fonksiyonu ile cezaevindeki rehabilitasyon çalışmalarının gerekliliği hususu birlikte ele alınmalıdır. Bu rehabilitasyon programlarının amaçları, suçluların toplumla yeniden bütünleştirilmesi amacını gütmelidir.

Son söz olarak, cezaevi veya hapsedme cezasının varlığının yanı sıra basit suçlar işleyen bireylerin tümünün cezaevine gönderilmemesi, cezaevi alternatifi bazı kurumların veya yaklaşımların geliştirilmesi ve özellikle de cezaevinde gerek mesleki, gerek eğitsel ve gerek de terapi içerikli rehabilitasyon programlarına ağırlık verilmesi yönündeki uygulama ve gelişmelerin, yeniden suç işleme olasılıklarını azaltmada etkili olduğunu ileri sürmek mümkündür. Cezaevindeki suçlu bireyler için cezalandırmanın yanı

sıra ıslah çalışmalarına da gereken önem verilmelidir. Çünkü suçlunun cezalandırılması ile bireyin yeniden suça yeltenmesinin engellenmesi/gleştirilmesi sağlanırken, ıslah veya iyileştirici çalışmalar ile de suçlunun zihinsel, eğitsel ve mesleksel düzlemde bazı sorunlarının giderilmesi mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Adler, Freda, Gerhard O.W. Mueller ve William S. Laufer (1995) Criminology, USA: McGraw-Hill

Bahar, Halil İ. (2005), "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları", Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun), İstanbul: Kitabevi Yay.

Barlow, Hugh D. (1993), Introduction to Criminology, USA: Harper Collins College Pub.

Bonn, Robert L. (1984), Criminology, USA: McGraw-Hill,

Clemmer, Donald (1940), The Prison Community, New York: Holt, Rinehart ve Winston

Clemmer, Donald (1970), "Prisonization", The Sociology of Punishment and Correction (Ed. Norman Johnston v.d), New York: John Wiley and Sons, Inc

Cohen, Lawrence ve Kenneth Land (1987), "Age Structure and Crime: Symmetry Versus Asymmetry and The Projection of Crime Rates Through the 1990s", American Sociological Review , 52 (2), 170-183

DeKeseredy, Walter ve Martin Schwartz (1996), Contemporary Criminology, USA: Wadsworth Pub.

DeFina, Robert H. ve Thomas M. Arvanites (2002), "The Week Effect of Imprisonment on Crime: 1971-1998", Social Science Quarterly, Vol. 83, Number 3

Demirbaş, Timur (2005), "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun), İstanbul: Kitabevi Yay.

Devine, Joel, Joseph Sheley, ve M. Dwayne Smith, (1998), Macroeconomic and Social Control Policy Influences on Crime Rate Changes: 1948-1985", American Sociological Review , 53 (3), 407-420

Foucault, Michel (2003), İktidarın Gözü, İstanbul: Ayrıntı yayınları

Giddens, Anthony (2000), Sosyoloji, Ankara: Ayraç yay.

Ghiglieri, Michael P.(2002), Erkeğin Karanlık Yüzü, (çev.Ülgen Yıldız), Ankara:Phoenix Yayınları

İçli, Tülin ve Aslıhan Öğün (1999), Türkiye’de Cezaevlerindeki rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları

Kifer, Misty, Craig Hemmens ve Mary K. Stohr (2003), “The Goals of Corrections: Perspectives From The Line”, *Criminal Justice Review*, Vol. 28, Num. 1, 47-69

Kury, Helmut, Theodore N. Ferdinand ve Joachim Obergfell-Fuchs (2003), “Does Severe Punishment Mean Less Criminality?”, *International Criminal Justice Review*, Vol 13, P.110- 147

Lemert, Edwin M. (1951), *Social Pathology*, New York: McGraw-Hill

Livingston, Jay (1996), *Crime and Criminology*, New Jersey: Prentice-Hall

Othmani, Ahmed (2003), *Hapishaneden Çıkış: Dünyadaki Cezaevi sistemlerinde Reform Mücadelesi*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul: Metis Yay.

Pulkkinen, L. (1988), “Delinquent Development: Theoretical and Empirical Considerations” *Studies of Psychosocial Risk: The Power of Longitudinal Data içinde* (Ed. M. Rutter), Cambridge: Cambridge of University Press

Siegel, Larry J. (1989), *Criminology*, St.Paul: West Pub. Company,

Sutherland, Edwin H. (1947), *Principles of Criminology*, (4. Basım), Philadelphia, PA: Lippincott

Sykes, Gresham (1970), “The Pains of Imprisonment”, *The Sociolgy of Punsihment and Correction* (Ed. Norman Johnston v.d), New York: John Wiley and Sons, Inc.

Toby, Jackson (1971), “Is Punishment Necessary”, *Theories of Punishment* (ed. Stanley E. Grupp), Bloomington: Indiana University Press

Türk Ceza Kanunu (2005), Seçkin Yayıncılık

Wikstoem, Per-Olof (1987), *Patterns of Crime in a Birth Cohort*, Stockholm: University of Stockholm Department of Sociology

Wolfgang, Marvin, Robert M.. Figlio ve Thoirsten Sellin (1972), *Delinquency in a Birth Cohort*. Chicago: University of Chicago Press.